

DENÍKOVÉ ZÁPISY

New York, březen 1953

Tátovy zoufalé dopisy jsem vytáhl ze staré krabice. I odpovědi amerického generálního konzula. Předčítal jsem si dopisy nahlas a při čtení trochu měnil pořadí slov, jak je mým zvykem, nebo taky proto, abych objevil pravdu, která je skrytá mezi řádky.

Představuju si, že generální konzul má kostnatý obličej a řídké šedé vlasy pečlivě rozdělené pěšinkou. Když čte židovské dopisy, studené modré oči mu lačně vzplanou. Přemýšlím, jestli si ho honí, když hází židovské dopisy do koše.

Vidím obrovský koš na papíry s dopisy lidí odsouzených na smrt. Vidím, jak se z koše valí proud slz. Slyším hlas sekretářky z předpokoje: „Pane generální konzule. Máte v kanceláři potopu!“

Rád bych si o generálním konzulovi s někým promluvil. Vhodným místem by byla emigrantská kafetérie na rohu Broadwaye a 86. ulice. Emigranti, co tam chodí, se vyznají. Taky mě tam každý zná. Každý ví: To je Jakob Bronsky, syn Nathana Bronského. Napadne mě, jaké by to bylo, kdyby emigranti v kafetérii nevěděli, kdo jsem.

Takhle si to představuju:

Koupil jsem si New York Times s datem 22. května 1953, abych viděl, jak to vypadá s válkou v Koreji. Noviny právě začali rozvážet. Jsou skoro dvě v noci. Přeletím titulky, zjišťuju, že jsou mírnější, jdu po Broadwayi směrem k 86. ulici. Děvky postávající na rozích mě znají od vidění. „Tak co, ty starej kurevníku. Nechceš si šoupnout rychlý číslo?“

„Ne, dík.“

„Za pět babek. Jen pět babek.“

„Ne, dík.“

„A co takhle za čtyři? Za čtyři ti ho vykoupím.“

„Ne, dík.“

„Udělám ti to dneska lacino, chlapečku. Fakt lacino. Protože jsem dostala dobrou zprávu. Můj kluk se vrací z Koreje. Mluví se o míru.“

„Ne, dík.“

Emigrantská kafetérie na rohu Broadwaye a 86. ulice je otevřená celou noc. Víím, že klimatizaci po půlnoci vypínají, pak otevřou dveře a okna dokořán. Ale dnes jsou okna kupodivu zavřená, dveře jsou sice otevřené, ale ne dokořán. Když vejdu, udeří mě do tváře nápor zkaženého vzduchu. Vidím emigranty. Vlastně ses opozdil, pomyslím si. Jsou už dvě ráno. A v duchu se divím, že jsou emigranti ještě tady, protože jindy odcházejí domů už kolem půlnoci.

Takhle si to představuju:

Nikdo mě nezná. Nikdo neví, že jsem Jakob Bronsky, syn Nathana Bronského. Úplně vzadu sedí u stolku emigrant Grünspan, dříve činný v textilní branži, v Americe prodavač u Woolwortha, jen občas, takříkajíc na výpomoc, momentálně nezaměstnaný. Grünspan píše dopisy leteckou poštou a ostatních se straní. Sednu si k jeho stolu.

Grünspan odsune dopisy na leteckém papíře stranou, i čokoládový dort a zředěnou kávu. „Jmenuju se Jakob Birnbaum,“ řeknu, abych ho zmátl. „V Americe jsem rok.“

„Jste z Německa?“

„Ano. Z Německa.“

Grünspan přikývne. „Já taky. Z Německa.“

Takhle si to představuju:

Grünspan opravdu vůbec neví, kdo jsem.

Zeptám se: „Slyšel jste někdy o rodině Bronských? Z Halle nad Sálou?“

„Nikdy,“ odpoví Grünspan.

„Já je znal,“ řeknu. „Byli z našeho města.“

„Aha,“ řekne Grünspan.

„Úplně normální rodina,“ říkám. „Starý Bronsky byl obchod-

ník, žil jen pro obchod – obchod s nábytkem – a jeho žena trčela v kuchyni. A měli syna, Jakoba.“

„Taky byl normální?“

„Tenkrát ano,“ řeknu. „Průměrný žák. Mizerný v tělocviku. Psal básně.“

„Když psal básně, tak normální nebyl,“ řekne Grünspan.

„Možná,“ řeknu já.

„Nevím, co se s Bronskými stalo,“ nadhodím. „Po křišťálové noci chtěli do Ameriky. Ale Amerika zavřela brány.“

„Statisíce lidí chtěly do Ameriky,“ řekne Grünspan, „ale Amerika zavřela brány.“

„Ano,“ řeknu.

„Ano,“ oduší Grünspan.

„Je to vina amerického generálního konzula,“ nadhodím.

„Generálního konzula?“

„Generálního konzula!

Co myslíte, že se s Bronskými stalo?“

„Předpokládám, že je postihla válka.“

„To máte pravdu.“

„Předpokládám, že je nacisti deportovali.“

„To je možné.“

„Předpokládám, že je zplynovali v Osvětimi.“

„To je možné.“

„Nebo v Treblince.“

„To je možné.“

„Nebo někde jinde.“

„To je možné.“

„Je ovšem taky možné, že je nacisti zastřelili,“ řekne Grünspan. „Nebo zemřeli hladu v ghettu nebo v lágru.“

„Všechno je možné,“ řeknu. „Taky je možné, že válku přežili.“

„Možné to je,“ řekne Grünspan. „Ale ne pravděpodobné.“

„Proč je to nepravděpodobné?“ zeptám se opatrně. „Válku přece přežili i jiní. Například vy. Nebo já.“

„My jsme výjimky,“ odpoví Grünspan.

„Výjimky?“
„Výjimky.“

„Dejme tomu, že rodina Bronských válku přežila,“ řeknu.
„Dejme tomu,“ řekne Grünspan.
„Jak si to představujete?“
„Nevím,“ odpoví Grünspan. „Nemám fantazii.“
„Já fantazii mám,“ řeknu. „Alespoň si to namlouvám.“
Grünspan se zasměje. „No dobře. Vy jste člověk s fantazií.
Jak tedy rodina Bronských přežila válku?“
„V popelnici.“
„V popelnici?“
„V popelnici.“

Mohly to být i tři popelnice,“ řeknu.
„Tři popelnice jsou lepší. To máte pravdu.“
„Tři popelnice.“
„Tři popelnice.“

Řeknu: „Středně velké německé město. Nevelký starý dům. Ve dvoře jsou tři popelnice.“
„Co za lidi žije v tom domě?“
„Žijí tam slušní Němci.“
„Odpůrci nacistů?“
„Jsou to pasivní odpůrci,“ řeknu. „Věděli, že nacisté chtějí Bronské zabít. A vzali si do hlavy, že rodinu zachrání.“
„Zachrání život tří Židů?“
„Tři Židů.“

Představte si,“ říkám dál, „jak ti Židé trčí v popelnicích. Na hlavy si nasadili pytlíky od mouky, kartóny i krabice na klobouky. Každé ráno vyjdou ze svých bytů rozespálí slušní Němci, vysypou odpadky, soucitně se zahihňají, ale nic neřeknou. Taky popeláři nic neprozradí, jsou to bývalí komunisti, rovněž pasivní odpůrci.“
„Dojemná historka.“
„To tedy ano.“
„Přišli tam esesáci?“

„Jen jednou. V noci. Jediný esesák. Doprovázel domů svoji holku. U popelnic si s ní stříhl jedno číslo, potom se vymočil na popelnici, ve které dřepěl starý Bronsky, ale Židů si nevšiml.“

„To děvče nic neprozradilo?“

„Ne. Nic neprozradilo.“

Jen někdy to bylo nebezpečné,“ říkám dál. „A sice v noci, když tam běhaly krysy. To pak chtěl Nathan Bronsky z popelnice vyskočit.“

„Udělal to?“

„Ne. Neudělal.“

„Ten příběh není věrohodný,“ řekne Grünspan. „Vymyslete si něco jiného.“

„Dobře. Řekněme tedy...“

„Řekněme co?“

„Že se rodina Bronských neschovávala v popelnicích, ale ve sklepě.“

„Ve sklepě?“

„Ve sklepě.“

„U těch slušných Němců?“

„U těch slušných Němců!“

Ve sklepě se schovávali celé roky,“ pokračuju. „A ti slušní Němci se s nimi dělili o chleba, i domovník, který byl členem strany.“

„Nacista?“

„Nebyl nacista.“

„Jen dělal, jako by byl?“

„Přesně tak.“

Starý Bronsky upadl do trudnomyslnosti. Sklep ho zničil. I jeho ženu.“

„A co Jakob?“

„Nevím,“ řeknu. „Jakob oněměl. Za celé ty roky nepromluvil ani slovo.“

„Ale básně psal?“

„Ne,“ řeknu. „Jakob už básně nepsal.“

A jednoho dne válka skončila. Bronští se vypořádali ze sklepa. Bylo jaro.“

„Ten příběh mě začíná zajímat,“ řekne Grünspan. „Vyprávějte dál.“

„Když Bronští zase poprvé po letech uviděli slunce, chtěl se starý Bronsky rozplakat, ale nemohl. I jeho žena chtěla plakat. I Jakob. Ale nemohli.

„Dej mi zrcátko,“ řekl Nathan Bronsky.

„Nemám zrcátko,“ odpověděla jeho žena.

„Ale ano, máš ho,“ řekl Nathan Bronsky. „Musíš ho přece mít ve staré kabelce.“

„Podívám se,“ řekla žena.

„Rychle,“ řekl Nathan Bronsky. „Najdi to zrcátko. Je to důležité.“

Nathan Bronsky se do zrcátka dlouho díval,“ řeknu. „Potom podal zrcátko ženě a taky Jakobovi.

„Změnily se nám oči,“ řekla žena.

„Je to tak,“ řekl Nathan Bronsky. „Už se nám netřpytí.“

„Myslím, že jsme ve sklepě ztratili duši,“ řekl Nathan Bronsky.

„Taky si myslím,“ řekla žena.

„Zkusíme ji najít,“ řekl starý Bronsky.

„Ve sklepě?“ zeptala se žena.

„Ve sklepě,“ přisvědčil starý Bronsky.

Vrátili se do sklepa a hledali své duše, ale nemohli je najít. Zavolali domovníka. Přišel se svítilnou. Ale ani on duše Bronských nenašel.“

„Povídejte dál,“ požádá Grünspan.

Přikývnu a řeknu. „Vidíte, pane Grünspane. Takhle to bylo.“

„Ale ten příběh musí nějak pokračovat.“

„Samozřejmě, že pokračuje.“

Představuju si,“ řeknu, „že potom šli Bronští na židovský hřbitov. Tam potkali starého rabína. Byl velmi starý, mnohem starší než Bronsky, který vlastně vůbec starý nebyl.

„Rabi,“ oslovil ho Nathan Bronsky. „Ztratili jsme duše. Hledali jsme je ve sklepech, ale nenašli.“

„Hledali jste je v očích?“

„Ano, hledali.“

„To je zlé,“ řekl rabín.

„Ano, to je zlé,“ řekl Nathan Bronsky.

Rabín chvíli přemýšlel. Potom řekl: „Nikdo nemůže ztratit duši.“

„Ale my jsme ji ztratili,“ řekl Nathan Bronsky.

„To vám jen tak připadá,“ řekl rabi.

„Naše oči se už netřpytí,“ řekl Nathan Bronsky.

„To je pravda,“ řekl rabi.

„Ztratili jsme duši.“

„Ne,“ řekl rabi. „Ztratili jste jen třpyt v očích.“

„Kde je třpyt našich očí?“ zeptal se Nathan Bronsky.

„Je tam nahoře,“ řekl rabi a ukázal k nebi.

„Tam nahoře?“

„Tam nahoře.“

„Jak by mohl třpyt jen tak odletět?“

„Neodletěl,“ řekl rabi. „Vzali ho s sebou.“

„Kdo?“

„Těch šest miliónů.“

„Šest miliónů?“

„Šest miliónů.““

„Co se s Bronskými stalo, když válka skončila?“ zeptá se Grünspan.

„Já nevím,“ řeknu. „Ale leccos si umím představit.“

„Například?“

„Například, že se vystěhovali do Ameriky!“

Generální konzul napsal Nathanu Bronskému v roce 1939, že on a jeho rodina musí na přistěhovalecká víza čekat asi třináct let.“

„Takže by je dostali v roce 1952?“

„Velmi správně.“

„Dostala rodina Bronských přistěhovalecká víza?“

„Ovšem,“ řeknu.

„V roce 1952?“

„Přesně tak. V roce 1952.“

„Vyprávějte dál,“ řekne Grünspan.

„Rád. Pokud vás nenudím. Rodina Bronských není nijak zvlášť zajímavá.“

„Vyprávějte,“ řekne Grünspan. „Vyprávějte mi, jak rodina Bronských odjela do Ameriky.“

„To bylo tak,“ řeknu. „Ten den konečně přišel. A Bronští odjeli do Ameriky. S třináctiletým zpožděním. S platnými přistěhovaleckými vízy a očima bez třpytu.“

Stáli na palubě: Nathan Bronsky, jeho žena a syn Jakob.

„Proč vlastně jedeme do Ameriky?“ zeptal se Nathan Bronsky. „Teď, když už je po všem?“

„Já nevím,“ řekla jeho žena.

„Když jsme tehdy Ameriku potřebovali, měla zavřené brány. Teď už ji nepotřebujeme.“

„To je pravda,“ řekla žena.

„Klidně bychom se mohli vrátit zpátky.“

„To je pravda,“ řekla žena.

Když dorazili, přístav tonul v husté mlze.

„Rád bych viděl Sochu Svobody,“ řekl Nathan Bronsky.

„Já taky,“ řekla jeho žena.

„Proč se Socha Svobody schovala v mlze?“

„Já nevím,“ řekla žena.

Na rodinu Bronských čekal bohatý příbuzný. Přijel v cadillacu.

„Co to máte s očima?“ zeptal se jich bohatý příbuzný.

„Nic,“ odpověděl Nathan Bronsky. „Ztratily třpyt. Nic jiného.“

Bohatý příbuzný je odvezl na Times Square a ukázal jim kina, spoustu kin, jedno vedle druhého; ukázal jim i 44. ulici s velkými divadly. Nathan Bronsky uviděl černý cadillac, který byl ještě krásnější než cadillac bohatého příbuzného. Parkoval před velkým divadlem. Za volantem seděl šofér v elegantní livreji. Nathan Bronsky šťouchl do ženy a ukázal na otrhaného černocho,

který stál za cadillacem a močil. Zeptal se bohatého příbuzného:
,To je Amerika?'

,Ano,' odpověděl bohatý příbuzný. ,To je Amerika.'

,Vlastně jsem chtěl vidět Sochu Svobody,' řekl Nathan Bronsky.
,Předtím se před námi schovala v mlze.'

,Schovala?'

,Schovala!'

,Brzy ji uvidíš,' řekl bohatý příbuzný,

,Pojedeme tam?'

,Ano. Pojedeme tam.'

Když Nathan Bronsky uviděl Sochu Svobody, úlekem si upšoukl,
protože si myslel, že je to generální konzul.

,Co se děje, Nathane?' zeptala se manželka.

,To je generální konzul!' prohlásil Nathan Bronsky.

,Generální konzul?'

,Generální konzul!'

,Víš to jistě?'

,Naprosto jistě.

Rád bych generálnímu konzulovi něco řekl,' prohlásil Nathan
Bronsky. ,Ale neumím anglicky.'

,Umíš dvě slova,' prohlásila žena.

,To je pravda,' řekl Nathan Bronsky. ,Umím dvě slova. Dvě
slova anglicky.'

,Tak generálnímu konzulovi předved' svoje znalosti angličtiny,'
řekla žena.

Nathan Bronsky se generálnímu konzulovi podíval přímo do
očí. Při tom myslel na rok 1939, na dopis generálního konzula,
který pohřbil všechny jeho naděje. Myslel na statisíce lidí, kteří
ve stejné nouzi jako on zaklepali na brány Ameriky, velké země
svobody, která je nechtěla... tenkrát. A vzpomněl si na hloupou
výmluvu s kvótami.

,Fuck America!' řekl Nathan Bronsky generálnímu konzulovi.
Řekl to hodně nahlas.

,Fuck America?' zeptal se bohatý příbuzný.

,Fuck America!' řekl Nathan Bronsky."